

Nr 136.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 210, 220 och 223 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1944/45

dels till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar ett förslagsanslag av 228 000 kronor;

dels till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader ett förslagsanslag av 35 000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar ett förslagsanslag av 800 000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 600 000 kronor;

dels ock till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 215, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att

1. godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

2. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1944/45;

3. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 242 000 kronor;

4. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 kronor;

5. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

6. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor;

7. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

8. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 1 040 000 kronor;

9. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

10. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 750 000 kronor;

11. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

12. till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

13. till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr A. J. Bårg *m. fl.* (I: 305) och den andra inom andra kammaren av herr C. P. Olsson i Mellerud *m. fl.* (II: 480), vari hemställts, att statsutskottet måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 215 angående vissa

anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen ägna uppmärksamhet åt i motionen berörda förhållanden;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *E. Hage* och *R. Bergh* (I: 123) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Fast m. fl.* (II: 182), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av frågan om anslag till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lönekungörelse för lärare vid centrala verkstadsskolor och de ändringar i gällande statsbidragsbestämmelser, som härav föranledas, snarast föreläggas riksdagen;

dels en inom andra kammaren av fru *Anna Ronnebäck m. fl.* väckt motion (II: 277), vari hemställts, att riksdagen i samband med beviljande av medel till centrala verkstadsskolor ville uttala sig för en sådan utvidgning av dessas verksamhetsområde, att detta även må omfatta utbildning i husligt arbete;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. Karlsson m. fl.* (I: 89) och den andra inom andra kammaren av herr *K. G. Viklund m. fl.* (II: 138), vari — så vitt nu är i fråga — hemställts, att riksdagen måtte vid fastställande av stipendiegrunder för elever vid såväl centrala verkstadsskolor som verkstadsskolor för arbetslös ungdom besluta, att medellösa elever efter företagen behovsprövning skola erhålla månatliga stipendier å 60 kronor jämte 15 kronor i månaden i särskilt tillägg under rådande fördyring av levnadskostnaderna samt att anslaget för ändamålet höjes i proportion härtill.

I den mån redogörelse för motionerna icke lämnas i det följande hänvisas till motionerna I: 305, II: 182, II: 277 och II: 138.

Förslagsanslagen till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar och omkostnader.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har innevarande budgetår trätt i verksamhet. Personalförteckningen för ämbetsverket fastställdes av 1943 års riksdag, varvid dock lämnades öppet, huruvida personalstaten skulle kompletteras med ytterligare en tjänst som förste byråingenjör utöver den i lönegraden Eo 24, som inrättades av 1943 års riksdag. Kungl. Maj:t har nu föreslagit att ytterligare en tjänst som förste byråingenjör, placerad i lönegraden Eo 26, skall uppföras å personalförteckningen, vilken i övrigt föreslås ändrad endast i vad avser benämningarna å vissa befattningar.

I anslagshänseende innebär Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag en höjning av avlöningsanslaget med 106 000 kronor och av omkostnadsanslaget med 17 700 kronor. Höjningarna sammanhänga väsentligen med att de nuvarande anslagen i huvudsak äro beräknade allenast för halvt budgetår.

Utskottet har ansett sig böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande vid överstyrelsen för yrkesutbildning av en förste byråingenjörbefattning i lönegraden Eo 26. Emot de av departementschefen verkställda

Utskottet.

kostnadsberäkningarna beträffande anslagen till avlöningar och omkostnader för överstyrelsen för nästa budgetår har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m.

Anslag till centrala verkstadsskolor ha uppförts på riksstaten först från och med budgetåret 1942/43. Ur anslaget skall gäldas statsbidrag jämlikt kungörelsen 1941: 716 angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor, i vad avser bidrag till engångskostnader för undervisningen (§§ 2—4) samt bidrag till engångskostnader för anordnande av elevinternat (§ 12), dock att statsbidrag till kostnaderna för anskaffande av den första uppsättningen av sådan stadigvarande undervisningsmateriel, som prövas erforderlig för yrkesavdelning för flygmekaniker, vilken anordnas vid central verkstadsskola, gäldas från särskilt på riksstaten uppfört anslag. Nu ifrågavarande anslag, som för budgetåret 1942/43 var uppfört med 1 000 000 kronor, är för innevarande budgetår uppfört med 1 700 000 kronor.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår höjas till 3 900 000 kronor. Det sålunda föreslagna anslagsbeloppet motsvarar i avrundat tal det sammanlagda bidragsbelopp till engångskostnader, som överstyrelsen på grundval av föreliggande ansökningshandlingar och med hänsyn till av Kungl. Maj:t meddelade beslut om statsbidrag ansett sig böra preliminärt beräkna dels för de erkända centrala verkstadsskolorna i Karlskrona, Strömbacka, Östanås, Häggvik och Övertorneå, dels ock för planerade centrala verkstadsskolor i Borås, Eskilstuna, Ljungby, Uddevalla och Örebro.

Överstyrelsen har anfört bland annat följande.

Till skolöverstyrelsen ha inkommit följande underdåniga ansökningar, nämligen från

Göteborgs och Bohus läns landsting om erkännande av en central verkstadsskola i Uddevalla med filial i Lysekil, bildad genom omorganisation av verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom i Uddevalla och Lysekil,

Örebro läns landsting om erkännande av en planerad central verkstadsskola, förlagd till Örebro,

Södermanlands läns landsting om erkännande av en planerad central verkstadsskola, förlagd dels till Eskilstuna, dels till Nyköping,

Kronobergs läns landsting om erkännande av en planerad central verkstadsskola, förlagd till Ljungby,

Älvsborgs läns landsting om erkännande av en planerad central verkstadsskola med avdelningar dels i Borås, dels i Trollhättan.

Därjämte hemställer Värmlands läns landsting om statsbidrag till bland annat nytt elevinternat vid centrala verkstadsskolan i Östanås, Karlskrona stad om statsbidrag till nybyggnad för undervisningslokaler samt Norrbottens läns landsting om statsbidrag till nybyggnad för undervisningslokaler och tillbyggnad av elevinternat.

Vidare torde för beräkning av medelsbehovet tagas i betraktande, att

det genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 december 1943 till Stockholms läns landsting beviljade beloppet å 786 000 kronor till inrättande av en central verkstadsskola i Häggvik icke kommer att disponeras under innevarande budgetår utan torde komma att belasta anslaget under budgetåret 1944/45. Detsamma gäller det anslag å sammanlagt 724 410 kronor, som av skolöverstyrelsen i skrivelse den 13 november 1943 tillstyrkts beträffande en planerad central verkstadsskola i Övertorneå.

De inkomna ansökningarna äro i vissa fall icke så fullständiga, att överstyrelsen i nu förevarande sammanhang kan avgiva definitiva förslag angående de statsbidrag, som böra utgå till de olika blivande centrala verkstadsskolorna för budgetåret 1944/45. Den slutliga handläggningen torde sålunda böra företagas i samband med avgivande av förslag till tilldelande av bidrag till de engångskostnader, angående vilka det ankommer på Kungl. Maj:t att fatta beslut. Ansökningarna synas dock i nu förevarande skick kunna läggas till grund för bedömandet av storleken av det anslagsbehov, som skall tillgodoses i riksstaten. Vidare har överstyrelsen ansett sig kunna beträffande samtliga inkomna ansökningar om erkännande av central verkstadsskola taga ståndpunkt i fråga om erkännande samt även i stort sett i fråga om de olika yrkesavdelningar, som överstyrelsen finner sig böra tillstyrka vid de olika skolorna.

Av ansökningarna angående erkännande av central verkstadsskola avse ansökningarna från Örebro läns landsting och Kronobergs läns landsting erkännande av verkstadsskolor, förlagda till endast *en* plats inom vardera landstingsområdet. Göteborgs och Bohus läns landsting åter hemställer om erkännande av en central verkstadsskola i Uddevalla med filial i Lysekil, och ansökningarna från Södermanlands läns landsting och Älvsborgs läns landsting avse centrala verkstadsskolor med avdelningar förlagda till *två* orter inom respektive landstingsområden (Eskilstuna och Nyköping respektive Borås och Trollhättan). I fråga om verkstadsskolan i Göteborgs och Bohus län har emellertid landstingets finansberedning i skrivelse till överstyrelsen den 24 januari 1944 — sedan finansberedningen under hand erhållit meddelande om att överstyrelsen icke hade för avsikt att tillstyrka beredningens förslag i denna del, förrän vissa ytterligare utredningar slutförts — hemställt, att skolan i Lysekil finge fortsätta sin verksamhet med oförändrad organisation till och med den 30 juni 1945.

Med hänsyn till att framställningarna från Älvsborgs län samt Södermanlands läns landsting hänföra sig till upprättande av centrala verkstadsskolor med avdelningar på mera än en ort inom respektive landstingsområden, tillåter sig överstyrelsen hänvisa till att verkstadsskolutredningen i sina kostnadsberäkningar utgått från ett antal centrala verkstadsskolor av högst 23. Denna uppskattning vore dock icke annat än en approximativ beräkning av den yttre ram, inom vilken, ur de synpunkter, som i sakkunnigbetänkandet angivits, den av de sakkunniga föreslagna utvidgningen av den dåvarande verkstadsskolororganisationen borde kunna tänkas stanna under överskådlig framtid. I propositionen 1941: 71 (sid. 37) har även föredragande departementschefen erinrat om vikten av att tillbörlig varsamhet iakttages vid organisationens utbyggande. Med hänsyn härtill har överstyrelsen icke ansett sig böra tillstyrka, att — såvida icke alldeles särskilda skäl föreligga — mera än en central verkstadsskola, förlagd till en ort inom de nämnda landstingsområdena, upprättas och erkännes. Visserligen har i fråga om Västernorrlands och Norrbottens läns landstingsområden ansetts lämpligt att upprätta två centrala verkstadsskolor

inom vardera landstingsområdet, men i fråga om dessa landstingsområden föreligga särskilda förhållanden, vilka knappast kunna sägas vara jämförbara med dem inom Älvsborgs och Södermanlands län. Beträffande de sistnämnda har överstyrelsen ansett sig böra tillstyrka städerna Borås respektive Eskilstuna såsom förläggningsorter för centrala verkstadsskolor.

Av särskilt stor betydelse är enligt överstyrelsens uppfattning tillgodoseendet för elever från andra kommuner än förläggningsorten med lämpliga inackorderingsmöjligheter, vilket särskilt under förhållanden som de nu rådande endast undantagsvis torde kunna erås utan att elevinternat inrättas vid de centrala verkstadsskolorna. Överstyrelsen finner det därför synnerligen önskvärt, att elevinternat inom snar framtid kommer till stånd vid den centrala verkstadsskolan i Häggvik. I fråga om de nu planerade centrala verkstadsskolorna i Borås, Eskilstuna och Örebro anser överstyrelsen, att nämnda städer böra ifrågakomma som förläggningsorter endast under förutsättning, att vid erkännande av skolorna såsom centrala verkstadsskolor fästes det villkoret, att vederbörande landsting beslutar att inrätta elevinternat. Endast härigenom kan man få full förvissning om, att landsbygdens ungdom genom de centrala verkstadsskolorna verkligen kan erhålla den utbildning, som den annars icke skulle komma i åtnjutande av. Överstyrelsen finner sålunda, att inrättande av elevinternat är en förutsättning för att dessa verkstadsskolor skola fullt motsvara det ändamål, som närmast avsetts med denna skolform.

Statskontoret har föreslagit, att ifrågavarande anslag för nästa budgetår upptages med högst 3 000 000 kronor och har därvid anfört bland annat följande.

Statskontoret vill inledningsvis framhålla, att frågan, huruvida behov föreligger att inrätta nya centrala verkstadsskolor i den utsträckning, som överstyrelsen föreslagit, undandraget sig ämbetsverkets bedömande. Statskontoret erinrar emellertid, att riksdagen såväl 1941 som 1942 framhållit angelägenheten av att dylika skolor inrättades med tillbörlig varsamhet och att riksdagen i anslutning därtill tills vidare räknat med inrättandet av högst en central verkstadsskola inom varje landstingsområde. Endast i den mån särskilda förhållanden av ekonomisk, geografisk och kommunikationsteknisk natur föreläge, borde enligt riksdagens mening avsteg kunna göras från denna regel. För den händelse dylika förhållanden icke äro för handen, bör således såvitt statskontoret kan finna, upprättandet av centrala verkstadsskolor med avdelningar på mera än en ort inom respektive landstingsområden icke ifrågakomma, så mycket mindre, som — på sätt överstyrelsen framhållit — en sådan uppdelning skulle komma att försvåra den pedagogiska ledningen och övervakningen av skolornas verksamhet samt medföra ökade kostnader för byggnader och drift. Med hänsyn härtill anser sig ämbetsverket i likhet med överstyrelsen böra bestämt avstyrka den av Älvsborgs och Södermanlands läns landsting ifrågasatta uppdelningen på tvenne orter av de planerade verkstadsskolorna inom dessa landstingsområden.

Med hänsyn till de överväganden av principiell art, som låge till grund för den nuvarande verkstadsskolororganisationen, har statskontoret icke kunnat undgå att ställa sig i viss mån tveksamt gentemot förslaget, att verkstadsskolorna inom Älvsborgs, Södermanlands och Örebro läns landstingsområden skulle förläggas till storstäderna Borås, respektive Eskilstuna och Örebro.

Såsom förutsättning för att dessa städer skulle ifrågakomma såsom förläggningssorter för de planerade verkstadsskolorna har överstyrelsen föreslagit, att vid erkännande av skolorna såsom centrala verkstadsskolor skulle fästas det villkoret, att vederbörande landsting beslutade att inrätta elevinternat. Förslaget föranleder ej annan erinran från statskontorets sida, än att ämbetsverket i betraktande av de med elevinternaten förknäpade kostnaderna för statsverket anser, att ett dylikt villkor bör utnyttjas endast i den mån det visar sig vara förenat med påtagliga svårigheter att i enskilda hem anskaffa bostäder åt de elever, som under skoltiden måste vara inackorderade å skolorten. Erinras må i detta sammanhang om det av chefen för ecklesiastikdepartementet år 1941 gjorda uttalandet i denna fråga (propositionen 1941: 71, sid. 74).

De kostnadsberäkningar, som överstyrelsen framlagt under förevarande avsnitt, undandraget sig självfallet statskontorets bedömande. Ämbetsverket vill emellertid ifrågasätta, huruvida det för ändamålet äskade anslagsbeloppet, 3 900 000 kronor, verkligen skall behöva i dess helhet anvisas för nästkommande budgetår. Erinras må, att till byggnadskostnader beviljat statsbidrag skall rekvireras hos och utbetalas av vederbörande länsstyrelse i den mån arbetets fortgång styrkes genom till länsstyrelsen ingivna bevis eller intyg, dock att städse en fjärdedel av bidraget skall innestå, intill dess arbetet blivit genom länsstyrelsens försorg avsynat och godkänt samt länsstyrelsen granskat räkenskaperna över byggnadskostnaderna. Med hänsyn härtill och då det knappast synes antagligt, att samtliga de byggnadsarbeten, om vilka här är fråga, kunna slutföras före budgetårets utgång samt anslaget med hänsyn till dess karaktär av förslagsanslag i förekommande fall må överskridas, får statskontoret för sin del föreslå, att detsamma upptages med högst 3 000 000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Jag är icke beredd att redan i detta sammanhang taga ställning till frågan om erkännande av de planerade centrala verkstadsskolor, beträffande vilka ansökningar om sådant erkännande nu föreligga. Ur anslagssynpunkt anser jag mig dock böra räkna med att centrala verkstadsskolor erkännas i den omfattning, överstyrelsen för yrkesutbildning förordat. De engångskostnader, som överstyrelsen räknat med, torde kunna läggas till grund vid bedömandet av anslagsbehovet för nästa budgetår. Med hänsyn bland annat till vad statskontoret anfört beträffande utbetalningen av beviljade bidrag till kostnader för byggnadsarbeten, torde det icke vara erforderligt, att anslaget uppföres med så stort belopp, 3 900 000 kronor, som överstyrelsen föreslagit. Anslaget torde i stället i anslutning till statskontorets förslag böra uppföras med 3 000 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 1 300 000 kronor.

I de likalydande *motionerna I: 305* och *II: 480* anföres i huvudsak följande.

Departementschefen förklarar sig icke beredd att taga ställning till frågan om erkännande av de planerade centrala verkstadsskolor, beträffande vilka ansökningar om sådant erkännande föreligga. I propositionen erinras emellertid om att överstyrelsen för yrkesutbildningen och statskontoret icke ansett sig kunna tillstyrka de förslag till skolornas förläggning inom respektive län, som gjorts av landstingen i Södermanlands och Älvsborgs län. Landstinget i Södermanlands län har föreslagit skolan förlagd med vissa avdelningar till

Eskilstuna och vissa avdelningar till Nyköping, landstinget i Älvsborgs län har föreslagit skolan förlagd med vissa avdelningar till Borås och vissa till Trollhättan. Överstyrelsen och statskontoret åter förmena, att alla avdelningar i Södermanlands län skola ligga i Eskilstuna och alla i Älvsborgs län i Borås. Med anledning härav vilja vi framhålla följande.

Inom landet förefinnes som bekant ett stort behov av förbättrade möjligheter för ungdomen att erhålla utbildning i de praktiska yrkena. Denna utbildning bör därför utvidgas och givas mer likvärdighet med den teoretiska. Ett steg i denna riktning är inrättandet av centrala verkstadsskolor. För att emellertid dessa skolor skola kunna locka ungdomen till sig och upptaga konkurrensen med den teoretiska utbildningen, måste tillses icke blott att undervisningen blir den bästa möjliga utan även att tillströmningen av elever till skolorna stimuleras genom att elevernas vistelse därstädes underlättas.

Med avseende på undervisningen vid verkstadsskolorna är det av utomordentlig betydelse, att den får försiggå på en plats, där industriell och hantverksmässig verksamhet av samma slag, som undervisningen avser att bibringa, förekommer i större omfattning. Erforderliga praktiska studiebesök underlättas därigenom, och ett för såväl undervisningen som skolans ekonomi gagneligt samarbete kan ernås.

Det bör därjämte tillses, att den centrala verkstadsskolan är så belägen, att den lockar ungdomen till sig. Närheten till skolan har i detta avseende stor betydelse. Ur den synpunkten är en alltför långt driven centralisering här lika litet önskvärd som då det gäller t. ex. folkhögskolorna, lantmanna- och lanthushållsskolorna. För att underlätta elevernas vistelse vid skolan, bör den ligga så, att största möjliga antal elever antingen kan bo i sina hem eller utan alltför stor svårighet erhålla inackordering på platsen. Även för landsbygdens ungdom är en dylik förläggning den lämpligaste. De elevhem, som därutöver böra anskaffas, komma därigenom att icke bliva av så stor omfattning.

En uppdelning av den centrala verkstadsskolan inom ett län på flera platser kan ur ovannämnda synpunkter vara tillräddlig blott därvid tillses, att varje del av skolan får en storlek, som kan anses lämplig ur driftssynpunkt och försvarlig ur ekonomisk synpunkt. I de fall landstingen med sin intima känedom om länens förhållanden därför ansett en uppdelning av den centrala verkstadsskolan behöfelig, synes från statens sida hinder icke böra resas häremot, under förutsättning att statens andel i kostnaderna för skolornas anläggning och drift därigenom icke ökas.

Med avseende på den centrala verkstadsskolans förläggning inom Södermanlands län må från ovan berörda synpunkter anföras följande.

Metallindustrin i Eskilstuna och möbelindustrin i Nyköping äro var för sig av den betydenhet, att de ur undervisningssynpunkt böra vara utslagsgivande faktorer på förläggningen av den centrala verkstadsskolans avdelningar för mekaniker och möbelsnickare. Den undervisning, som berör metallindustrin, bör således förläggas till Eskilstuna och den, som berör träindustrin, till Nyköping. Övriga yrkesavdelningar böra fogas till dessa på ett sådant sätt, att skolan på vardera platsen får en lämplig storlek.

Beträffande kostnaderna för elevernas vistelse vid skolan må erinras om, att, även om man bör eftersträva, att landsbygdens ungdom skall söka sig till verkstadsskolorna, man icke får bortse från, att bebyggelsen är tätast i städerna och dessas omgivning, varför trots allt de flesta eleverna komma där-

ifrån. Att helt avstänga städernas ungdom kan icke vara välbetänkt, även om denna utbildningsform i första hand är avsedd för landsbygden. Givetvis bör dock den mera grundliga utbildning, som av industrierna å en del tätbebyggda orter bedrives, alltjämt kvarstå och utvecklas. Då sedan gammalt intresset för metallyrket i detta län är mest utpräglat i trakten av Eskilstuna och för snickaryrket, speciellt möbelsnickeri, i trakten av Nyköping, kan man förutse, att vistelsen vid skolan för de elever, som skola utbildas i metallyrket, blir billigast, om skolan ligger i Eskilstuna, och för dem som skola utbildas till möbelsnickare, billigast om den ligger i Nyköping.

Vad Älvsborgs län beträffar må framhållas, att då länets landsting utan meningsskiljaktighet ansett det för ernående av ett tillfredsställande resultat nödvändigt att uppdelade den planerade centrala verkstadsskolan för länet på tvenne avdelningar — en för norra och en för södra länsdelen — så grundar sig denna mening på en ingående kännedom om landstingsområdets befolkningsförhållanden, näringslivets struktur, kommunikationsförhållanden m. m. Länets långsträckta geografiska figur upptager tvenne egentliga befolkningscentra, ett centrum förlagt till trakterna omkring Trollhättan och Vänersborg och ett med Borås som medelpunkt. I södra länsdelen dominera textil- och beklädnadsindustrierna under det de på metall- och skogsprodukter baserade industrierna äro väsentligen företrädda i den norra delen av länet. Även om det är sört för att vederbörande större näringsgrenar inom landstingsområdet i fortsättningen liksom hittills skola i väsentlig utsträckning tillgodose sina egna behov av yrkesutbildning, så måste det under alla förhållanden anses välbetänkt, att centrala verkstadsskolans undervisningsplan smidigt ansluter sig till det i bygden dominerande förvärvslivet.

På nästan samtliga övriga områden ha av såväl statsmakterna som landstingsområdets egna förvaltningsmyndigheter de för länet säregna förhållandena beaktats. Älvsborgs län är sålunda det enda län, vilket vid val till riksdagens andra kammare är uppdelat i två valkretsar. Hushållningssällskap och kristidsstyrelse äro dubblerade, och landstinget har med hänsyn till befolkningens intressen funnit det oundgängligt att inrätta tvenne rättshjälpsanstalter, tvenne centralasarett och tre större sanatorier, tre lantmannaskolor, två folkhögskolor o. s. v. Länets folkmängd, vilken utgör mer än 330 000 innevånare, synes likaledes starkt stödja den beräkning om behovet av yrkesutbildningsplatser, som landstinget efter omsorgsfull prövning kommit till.

Beträffande den hänvisning till centrala verkstadsskolan i Uddevalla av elever från Älvsborgs län, som överstyrelsen uttalat sig för, så förutsätter detta en förbindelse över länsgränsen, som endast existerar för en mycket begränsad bygd i sydvästra Dalsland. Av tillströmningen av elever till Göteborgs och Bohus läns landstings n. v. skola i Uddevalla torde densamma icke få möjlighet emottaga elever från Älvsborgs län i sådan utsträckning, att behovet för norra delen av sagda län blir tillnärmelsevis tillgodosett. Det skulle för övrigt te sig ganska egendomligt, om utbildningen inom de mekaniska yrkena skulle förläggas i annan bygd, än där denna yrkesutövning har sitt väsentliga säte. Starka skäl tala således för skolans förläggning i enlighet med landstingets önskan.

Givetvis kan här förevarande skolors förläggning enligt landstingens förslag medföra något ökade kostnader. I skrivelser till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ha därför respektive landstings förvaltningsutskott meddelat, att landstingen vore beredda att bära de merkostnader

som kunde betingas av bifall till dessas framställningar. Även härav bör framgå vilket avseende som fästes vid skolornas förläggning på gagneligaste sätt.

Utskottet.

Utskottet biträder departementschefens förslag angående anvisande för nästa budgetår av ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor till inrättande av centrala verkstadsskolor.

Med hänsyn till vad i motionerna I: 305 och II: 480 anförts får utskottet erinra om följande. I sin skrivelse nr 197: 1941 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 71: 1941 angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner uttalade riksdagen, att det torde böra efter förhållandena i varje särskilt fall prövas, om en central verkstadsskola kunde och borde förläggas med avdelningar på flera orter inom rekryteringsområdet. En sålunda uppdelad verkstadsskola borde emellertid enligt riksdagens mening i lika mån tillgodose ungdomen i alla kommuner i rekryteringsområdet. Vidare anförde riksdagen i sin skrivelse nr 315: 1942 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171: 1942 angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, att mer än en verkstadsskola borde inom ett landstingsområde kunna inrättas, där förhållanden av ekonomisk, geografisk eller kommunikationsteknisk natur motiverade en dylik åtgärd.

Med hänsyn till dessa uttalanden från riksdagens sida föreligger alltså icke hinder för Kungl. Maj:t att medgiva antingen att en central verkstadsskola uppdelas och förlägges med avdelningar på olika orter inom rekryteringsområdet eller ock att två verkstadsskolor upprättas inom ett och samma landstingsområde. De i ovannämnda motioner berörda frågorna beträffande erkännande av centrala verkstadsskolor i Södermanlands och Älvsborgs län äro för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t vid sitt ställningstagande till nämnda ärenden kommer att mot varandra ingående väga de olika skäl, som å ena sidan tala för överstyrelsens förslag till nämnda skolors förläggning, å andra sidan kunna åberopas för ett biträdande av de i ämnet gjorda framställningarna från här berörda två landstings sida. Utskottet får erinra om att dessa landsting erbjudit sig att bära de merkostnader, som kunde uppkomma av ett bifall till deras framställningar. Utskottet anser sig i detta sammanhang böra understryka det av 1941 års riksdag gjorda uttalandet, att en uppdelad verkstadsskola bör i lika mån tillgodose ungdomen i alla kommuner inom rekryteringsområdet. Härjämte vill utskottet framhålla, att vid erkännande av centrala verkstadsskolor bör, där förhållandena så påkalla, fästas det villkoret, att vederbörande landsting beslutar inrätta elevhem. Med vad utskottet sålunda anført torde ovannämnda motioner I: 305 och II: 480 få anses besvarade.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagshöjning med 300 000 kronor till 1 200 000 kronor.

Till stöd för det i *motionerna I: 123* och *II: 182* gjorda yrkandet har anförts följande.

Av ifrågavarande anslag utgår bland annat statsbidrag till avlöning av lärarna vid de centrala verkstadsskolorna. Statsbidrag utgår med belopp motsvarande hela avlöningskostnaden. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor (SFS nr 716/1941, ändr. genom SFS nr 596/1942) utgår statsbidraget emellertid med ett visst belopp för år och yrkesavdelning, så t. ex. i ortsgrupp A med 6 185 kronor. Detta belopp skall sedan av skolans huvudman fördelas mellan de lärare, vilka undervisa inom yrkesavdelningen, nämligen läraren i yrkesarbete, läraren i teoriundervisning och läraren i gymnastikundervisning. Undervisningen omfattar dels yrkesarbete 37 veckotimmar under 35 veckor och 45 veckotimmar under 12 ½ veckor, dels teoriundervisning 8 veckotimmar under 35 veckor samt dels gymnastikundervisning 3 veckotimmar under 47 ½ veckor. Fördelningen av statsbidraget på de olika lärarna har medfört olika resultat vid olika skolor. Vid vissa skolor har man t. ex. måst anställa teorilärare och gymnastiklärare mot en tämligen hög timlön, och härigenom har den lön, som kunnat tillerkännas yrkesläraren, nämligen återstoden av statsbidraget, blivit relativt låg. Har man härjämte icke haft möjlighet att vid gymnastikundervisningen sammanföra två eller flera yrkesavdelningar till en gymnastikavdelning, har på varje yrkesavdelning belöpande andel i kostnaden för gymnastiklärarens ersättning ökat och yrkeslärarens lön än ytterligare minskats. Vid andra skolor åter ha motsatta förhållanden kunnat inträffa. Detta har medfört, att lärarnas löner blivit varierande vid olika skolor och stundom även vid en och samma skola. Alltför ofta har det också visat sig, att det sätt, på vilket statsbidraget fastställts att utgå, medfört, att skolorna ha svårighet att såsom lärare förvärva yrkesmän med den skicklighet och de egenskaper, som skäligen borde fordras. Det synes till följd härav nödvändigt, att staten genom en lönekungörelse reglerar det sätt, på vilket yrkeslärarnas och övriga lärares vid de centrala verkstadsskolorna löner skola utgå. I samband härmed synes en omprövning av yrkeslärarnas löneställning böra verkställas, då det visat sig svårt att med nuvarande löner tillförsäkra skolorna en verkligt dugande lärarpersonal.

En lönekungörelse är emellertid även ur andra synpunkter starkt av behovet påkallad. För närvarande finnas inga bestämmelser, huru skall förfaras med en lärares avlöningsförmåner vid tjänstledighet på grund av olycksfall i tjänsten, sjukdom, militärtjänstgöring eller enskilda angelägenheter. Ej heller frågan om lärares rätt till fri läkarvård och sjukhusvård eller frågan om vikaries avlöning är reglerad. En del av dessa frågor förutsattes skola lösas i samband med en eventuell reglering av lärarbefattningarna för anslutning till statens pensionsanstalt. Att åstadkomma en dylik reglering inom de nuvarande statsbidragsbestämmelsernas ram har emellertid visat sig vara förbundet med betydande svårigheter. Då spörsmål uppkommit av ovan berört slag, har hittills framställning i varje särskilt fall måst göras till Kungl. Maj:t för erhållande av direktiv. Nödvändigheten att tillgripa ett dylikt förfaringsätt måste emellertid framstå såsom synnerligen otillfredsställande.

Till stöd för det i *motionen II: 277* framställda yrkandet anföres huvudsakligen följande:

Utbildningen för husmödrar och hembiträden har ännu icke ordnats på tillfredsställande sätt, vilket otvivelaktigt är en av orsakerna till den pågående och oroväckande minskningen av rekryteringen till hembiträdeskåren. Det har länge rått en oerhörd brist på kvinnlig arbetskraft för hushållsgöromål, och ofta har det varit så, att den arbetskraft, som verkligen stått till buds, icke haft någon som helst utbildning i yrket, även om den under uppväxttiden i hemmet deltagit i husliga sysslor och därigenom erhållit någon erfarenhet om i ett hem förekommande arbetsuppgifter.

Emellertid är det ju så, att flickorna i allmänhet en gång själva skola bli husmödrar och taga vårdnaden om ett hem. Många gå till den uppgiften ganska främmande för de arbetsuppgifter, som komma att möta, och de ha knappast förmåga att fylla en husmoders utomordentligt betydelsefulla gärning. I hemmet skall det unga släktet fostras, där kommer det att erhålla de första, många gånger bestämmande intrycken av omvärlden, och där komma dess egenskaper att grundläggas och dansas ut i den mån detta är ett resultat av miljöns påverkningar.

Utifrån sådana synpunkter hålla vi bestämt före, att så länge utbildningsfrågan för husmödrar och hembiträden icke erhållit tillfredsställande lösning, böra alla möjligheter tillvaratagas för att bereda den kvinnliga ungdom, som är och kan tänkas bli intresserad av hembiträdesyrket, tillfälle till en så allsidig och grundlig utbildning, som under nuvarande förhållanden kan ges.

Sådana möjligheter erbjudas enligt vår mening vid de centrala verkstadsskolorna, vilka efter hand torde komma att upprättas inom varje län. Nu gällande statsbidragsbestämmelser medge emellertid icke att statsbidrag för utbildning i husligt arbete får utgå vid dessa skolor, då hemsysslor av någon anledning icke anses tillhöra yrken i egentlig mening. Även om en sådan definition kan ha visst fog för sig, om man strängt håller sig till rent hantverksmässiga synpunkter, ter det sig onekligen något egendomligt, att den kvinnliga ungdomen skall vara helt utstängd från utbildning i hemvård vid de centrala verkstadsskolorna, varest den bästa och gedignaste undervisningen skulle kunna ges. Mot detta resonemang kan visserligen framhållas, att bidrag av staten för hembiträdesutbildningen sker i annan ordning och att följaktligen även blivande hembiträden kunna erhålla erforderlig handledning för att kunna väl sköta sina arbetsuppgifter. Härvid bör dock bemärkas att statens bidrag äro mycket blygsamma och att oss veterligt endast ett fåtal större städer inrättat skolor för utbildning i hemmets skötsel och vård. Med landstingen som huvudmän bleve de ekonomiska möjligheterna helt andra, och man kan knappast med fog anse *en* utbildningsmöjlighet för hembiträden inom varje landstingsområde vara orimligt begärt eller icke av behovet påkallat.

De centrala verkstadsskolorna, vilka komma att ge den manliga ungdomen utomordentliga möjligheter till allsidig yrkesutbildning, ha däremot icke så många yrkesgrenar av större betydelse att erbjuda den kvinnliga ungdomen. Härfrisörskor, kokerskor, tvätterskor för maskinell tvätt o. s. v. äro visserligen behövligen i det moderna arbetslivet, men dels utbildas tillräckligt många av dem i så att säga den öppna marknaden, och dels har samhället ganska begränsat behov av dylika yrkeskvinnor. Det sistnämnda gäller i synnerhet inom sådana län, varest få eller kanske inga större städer finnas. Yrkesutbildningen för flickor vid de centrala verkstadsskolorna har därför ofta måst

begränsa sig till att omfatta klädningssömnad, vilket ju faktiskt är mycket torftigt, om man tar i betraktande de rikt differentierade möjligheter till yrkesutbildning, som den manliga ungdomen beretts.

Även ur en annan synpunkt vore det önskvärt, att utbildning i husligt arbete kunde lämnas vid de centrala verkstadsskolorna. Från såväl husmoders- som hembiträdeshåll framföres ofta den uppfattningen, att hemarbetet är undervärderat, dåligt betalt och ej erkänt som ett verkligt yrke jämställt med andra. Förutom övriga ekonomiska och sociala förhållanden torde också denna mening vara en bidragande orsak till minskningen av hembiträdskåren. Det vore därför synnerligen angeläget att vidtaga sådana åtgärder i olika avseenden, att hemarbetets yrkesanseende hävdas och ökas. Genom att vid de centrala verkstadsskolorna upptaga det husliga arbetet jämsides med andra yrken för den kvinnliga ungdomen skulle hemarbetets karaktär av verkligt yrke komma att ytterligare markeras.

Utskottet tillstyrker i enlighet med vad departementschefen föreslagit, att ifrågavarande anslag för nästa budgetår uppföres med ett belopp av 1 200 000 kronor.

Utskottet.

Vad i motionerna I: 123 och II: 182 anförts har synts utskottet tala för att en översyn verkställes beträffande nu gällande grunder för statsbidrag till avlöning åt lärare vid centrala verkstadsskolor. Utskottet vill framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t tager denna fråga under skyndsamt övervägande och vidtager de åtgärder, som befinnas påkallade. Med vad sålunda anförts torde ifrågavarande motioner få anses besvarade.

I motionen II: 277 har — såsom av den lämnade redogörelsen framgår — yrkats, att riksdagen ville uttala sig för en sådan utvidgning av de centrala verkstadsskolornas verksamhetsområde, att detta även skulle omfatta utbildning i husligt arbete. Utskottet är för sin del icke övertygat om lämpligheten av att anknyta berörda utbildning till de centrala verkstadsskolorna. Denna utbildning anser utskottet alltjämt liksom för närvarande böra vara knuten till de kommunala och enskilda anstalterna för yrkesutbildning. Utskottet, som i likhet med motionärerna vill understryka betydelsen av att utbildningen i husligt arbete i möjligaste mån förstärkes och utvidgas, anser att för ernående av detta syfte till övervägande bör upptagas frågan om höjning av statsunderstödet för undervisning i husligt arbete vid omförmälda anstalter. Härigenom torde man kunna räkna med att undervisningen i husligt arbete vid ifrågavarande yrkesskolor i ökad utsträckning kan komma till stånd. Utskottet utgår ifrån att överstyrelsen för yrkesutbildning har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål. På grund av vad utskottet sålunda anfört kan utskottet icke tillstyrka bifall till det i motionen II: 277 framställda yrkandet.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

Kungl. Maj:ts förslag om anvisande till förevarande ändamål av ett förslagsanslag av 150 000 kronor, vilket innebär en anslagsminskning med 350 000 kronor, har icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar.

Utskottet.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förslag att för nästa budgetår uppföra ifrågavarande anslag med ett belopp av 1 040 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 240 000 kronor.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal.

Genom beslut den 28 januari 1944 har Kungl. Maj:t medgivit, att Mölndals stads verkstadsskolor för arbetslös ungdom finge successivt omorganiseras till en flygmekanikerskola, tills vidare omfattande åtta yrkes- och sex specialavdelningar.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, som förutsatt, att anslag för ändamålet skall för nästa budgetår anvisas under ovanstående anslagsrubrik, har beräknat kostnaderna på följande sätt:

a) avlöning till rektor och övriga lärare	kronor	115 075
b) administrationskostnader	»	19 900
c) anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel ..	»	15 000
d) anskaffning av inventarier	»	1 000
e) underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel ..	»	19 900
f) sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader för eleverna	»	4 975
g) förhyrande av undervisningslokaler m. m.	»	11 000
h) hyreskostnader för matserveringslokal, elevhem och övriga elevbostäder	»	25 350
Summa kronor		212 200.

Överstyrelsen har i anslutning till de statsbidragsgrunder, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts beslut om statsbidrag till driften av ifrågavarande skola under tiden den 1 januari—den 30 juni 1944, beräknat, att kostnaderna för ovan under a)—f) och under h) angivna ändamål skola helt bestridas av statsmedel samt att statsbidrag skall utgå med hälften av kostnaderna för undervisningslokaler, dock med högst 11 000 kronor för år.

Departementschefen, som bifallit överstyrelsens förslag om att statsbidrag till driften av ifrågavarande skola anvisas under särskilt anslag, har för egen del anfört följande.

Mot den av överstyrelsen beräknade fördelningen av kostnaderna för driften av ifrågavarande skola mellan stat och kommun finner jag ej anledning till erinran. Medelsbehovet för nästa budgetår torde i nära anslutning till överstyrelsens förslag böra uppskattas till i runt tal 210 000 kronor, med vilket belopp anslaget sålunda torde böra uppföras. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut om statsbidrag till driften av ifrågavarande skola.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot departementschefens under denna punkt framställda förslag.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor.

För innevarande budgetår har för ändamålet anvisats ett anslag av 600 000 kronor.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har hemställt, att ifrågavarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 750 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 150 000 kronor. Överstyrelsen har därvid räknat med att de planerade centrala verkstadsskolorna i Uddevalla och Örebro komma att vara i verksamhet under nästa budgetår samt att elevantalet vid redan erkända centrala verkstadsskolor kommer att ökas på grund av tillkomsten av nya yrkesavdelningar.

Departementschefen har i enlighet med överstyrelsens förslag förordat, att förevarande anslag för nästa budgetår uppföres med 750 000 kronor.

Till stöd för det i *motionerna I: 89 och II: 138* gjorda yrkandet har anförts i huvudsak följande.

Enligt gällande bestämmelser, grundade på riksdagens beslut år 1941, äro stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning samt centrala verkstadsskolor i likhet med stipendiegrunder för annan yrkesundervisning maximerade till 45 kronor per månad för elever i högsta behovsgrad. Tidigare hade medellösa elever vid yrkesskolor för arbetslös ungdom ävensom vid centrala verkstadsskolor, som tillkommit genom omorganisation av s. k. arbetslöshetsskolor, erhållit månatliga stipendier upp till 60 kronor. Denna möjlighet står nu öppen endast för elever vid skolor för arbetslös ungdom.

På många håll ställde man sig synnerligen tveksam till den besparingsåtgärd, som sänkningen av dessa stipendier innebar och som i betydande grad försvärat för medellösa ynglingar att erhålla värdefull yrkesutbildning. Även departementschefen synes ha delat denna tveksamhet, ty vid behandlingen av frågan 1941 uttalade han, att därest läget på arbetsmarknaden skulle bliva sådant, att vid stipendiefrågans bedömande arbetslöshetssynpunkter ansågos böra tillmätas avgörande betydelse, spørsmålet om stipendiebeloppens avvägning vid de centrala verkstadsskolorna borde upptagas till särskild omprövning.

När frågan år 1942 ånyo var föremål för statsmakternas behandling understök departementschefen ånyo, att om så prövades oundgängligt med hänsyn till särskilda förhållanden, såsom förekomsten av en markerad arbetslöshet inom viss skolas rekryteringsområde, borde Kungl. Maj:t äga rätt att medgiva höjning av stipendiebeloppen upp till 60 kronor per månad. Samma år anfördes också i motioner i båda kamrarna, att den föreslagna sänkningen av stipendierna åt elever vid centrala verkstadsskolor och verkstadsskolor för arbetslös ungdom skulle komma att få mycket ogynnsamma verkningar för dessa elever och för skolornas verksamhet överhuvud taget. Motionärerna erinrade vidare om att då riksdagen tidigare lämnade sitt medgivande om högre stipendiebelopp till elever vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom, så hade avsikten därmed varit att kunna bereda obemedlade unga medborgare möjlighet till utbildning i något yrke. Det vitsordades också av motionärerna, att dessa åtgärder haft den allra största betydelse i socialt hänseende. I stället för att sti-

pendierna för här berörda elevkategorier skulle sänkas, ansågo motionärerna, att en höjning av desamma borde vara befogad. Ty genom ökade kostnader, som rådande prisfördyringar vållat elevhushållen vid dessa skolor, hade stipendiernas realvärde sjunkit högst avsevärt, varför särskilda svårigheter uppstått för eleverna att bestrida utgifterna för vistelsen vid skolorna. Dessa svårigheter måste bli så mycket mera kännbara som utbildningstiden omfattade minst två år.

När riksdagen behandlade frågan beslöt den emellertid att i princip vidhålla den ståndpunkt statsmakterna tidigare intagit med avseende å stipendiebeloppen till dessa skolors elever. Dock ansåg riksdagen, att det borde läggas en viss möjlighet i Kungl. Maj:ts hand att medgiva förhöjning av ifrågavarande stipendiebelopp. Enligt riksdagens mening skulle nämligen en del arbetslöshetsskolor komma att ombildas till centrala verkstadsskolor och härvid få ett elevklientel, grundat på i stort sett samma sociala och ekonomiska underlag som det, vilket rekryterat den tidigare arbetslöshetsskolan. Ett liknande klientel torde — ansåg riksdagen — särskilt under vissa förhållanden komma att rekrytera även sådana centrala verkstadsskolor, som icke uppkommit genom ombildning av arbetslöshetsskolor. Riksdagen fann det därför befogat att, där förhållandena med avseende å förefintlig arbetslöshet eller elevklientelet ekonomiska bärkraft vore likartade mellan arbetslöshetsskolor och centrala verkstadsskolor, stipendieunderstöden vid dessa läroanstalter också utmättes efter ensartade grunder. Efter förslag av skolöverstyrelsen kunde sålunda Kungl. Maj:t medgiva förhöjning av stipendiebeloppen vid centrala verkstadsskolorna, dock högst 60 kronor per månad.

Nu har emellertid den av riksdagen således anvisade möjligheten att höja stipendierna åt elever vid centrala verkstadsskolorna icke utnyttjas. Skall dock den yrkesutbildning, som verkstadsskolorna erbjuda, komma även den sämst ekonomiskt lottade delen av landets ungdom till gagn, vilket ursprungligen ju var meningen, är det nu nödvändigt, att stipendiemöjligheterna för här berörda ungdom avsevärt förbättras. Det är eljest att befara — som också överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller — att för yrkesutbildning lämpliga ungdomar i stor utsträckning av ekonomiska skäl måste avstå från en ur såväl deras egen som samhällets synpunkt önskvärd utbildning. På en del håll har en omfattande arbetslöshet redan gjort sig kännbar, och det är ostridigt, att levnadskostnaderna stigit avsevärt, sedan nu gällande stipendiebelopp fastställdes. Men bortsett från dessa förhållanden, vilkas menliga inverkan ej kan förringas, bör man taga särskild hänsyn till att det här gäller en ungdom, som utan det allmännas hela stöd är utestängd från alla utbildningsmöjligheter. Departementschefen meddelar i anslutning till detta ärende, att under förflutet budgetår har belastningen av anslaget för här berörda ändamål undergått en ganska kraftig minskning. Orsaken härtill, säger han, kan icke med säkerhet angivas. Måhända måste man befara, att huvudorsaken består däri, att elevklientelet vid exempelvis centrala verkstadsskolor efter stipendiernas sänkning kommit att rekryteras från ekonomiskt och socialt bättre ställda skikt i samhället, än vad som förekom tidigare. Det är visserligen så, att fattiga familjefäder under dessa år haft arbete, men någon möjlighet att därför kunna bekosta barnens utbildning, sedan under nu rådande prisläge en stor familj försörjts, är ej för handen. Skall den av statsmakterna tillskapade yrkesutbildningen för medelösa ungdomar nå det ursprungligen avsedda syftet, är det nu oavvisligen nödvändigt, att det allmänna med förbättrade stipendiemöjligheter träder hjälpende emellan.

Stipendierna vid centrala verkstadsskolor utgå för närvarande enligt samma grunder som vid övriga statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning eller i tredje behovsgraden med högst 45 kronor, i andra behovsgraden med högst 25 kronor och i första behovsgraden med högst 15 kronor, allt för månad räknat. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha stipendierna hittills utgått med ett till högst 60 kronor för elev och månad förhöjt belopp. Riksdagen har (skrivelse nr 315: 1942) beträffande de centrala verkstadsskolorna lagt i Kungl. Maj:ts hand en viss möjlighet att medgiva förhöjning av stipendiebeloppen vid nyssnämnda skolor. Riksdagen har nämligen funnit det befogat, att, där förhållandena med avseende å förefintlig arbetslöshet eller elevklienteletets ekonomiska bärkraft vore likartade mellan arbetslöshetsskolor och centrala verkstadsskolor, stipendieunderstöden vid dessa läroanstalter också utmättes efter ensartade grunder. I sin omförmälda skrivelse bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att i sådana fall, som sålunda angivits, medgiva förhöjning vid centrala verkstadsskolor av stipendiebeloppen, dock ej utöver hittillsvarande vid arbetslöshetsskolor tillämpade maximum. Enligt vad utskottet har sig bekant har nämnda möjlighet att höja stipendiebeloppen icke i annan mån av Kungl. Maj:t utnyttjats än att Kungl. Maj:t genom beslut den 3 mars 1944 medgivit, att statsbidrag till elevstipendier för budgetåret 1942/43 finge av överstyrelsen för yrkesutbildning tilldelas styrelsen för Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskolor i Sandö och Sundsvall utöver de bidrag, som tidigare av skolöverstyrelsen beviljats för samma ändamål och budgetår, med belopp, beräknat efter högst 15 kronor för elev och månad beträffande varje elev, som vunnit inträde vid skolorna, innan dessa omorganiserats till centrala verkstadsskolor och därjämte dels haft sin hemort så belägen, att han måst vara helinackorderad vid skolan, dels ock vid beräkandet av det redan beviljade bidraget hänförs till tredje behovsgraden.

Enligt utskottets mening torde man vid bedömandet av stipendiebeloppens storlek icke kunna undgå att taga hänsyn till den förskjutning uppåt av levnadskostnaderna, som under de senare åren ägt rum, och det minskade realvärde, som stipendiebeloppen på grund härav kommit att erhålla. Därest stipendiebeloppens storlek med hänsyn till de faktiska utbildningskostnaderna hållas för låga, synes det utskottet uppenbart att detta förhållande i längden måste inverka menligt på elevtillströmningen till de centrala verkstadsskolorna. Exempel kunna redan nu anföras på huru eleverna vid en skola huvudsakligen rekryteras med ungdom bosatt på eller i den närmaste omgivningen av den ort, till vilken skolan är förlagd, medan däremot mera avlägset boende ungdom icke nämnvärt utnyttjar skolan. Skulle denna företeelse bli mera allmän, kunna därigenom de centrala verkstadsskolornas fortsatta utveckling i hög grad äventyras.

Med hänsyn till den ståndpunkt riksdagen tidigare intagit till detta spörsmål och i anledning av vad i motionerna I: 89 och II: 138 anförts förväntar

utskottet, att Kungl. Maj:t utnyttjar den Kungl. Maj:t av riksdagen lämnade befogenheten att medgiva höjning av här ifrågavarande stipendiebelopp i samtliga de fall, där de av riksdagen angivna förutsättningarna härför föreligga. Vad beträffar det i nyssnämnda motioner gjorda yrkandet är utskottet icke berett att tillstyrka den i motionerna ifrågasatta ökningen av stipendiebeloppen utöver 60 kronor med ytterligare 15 kronor för månad. Utskottet får emellertid erinra om att riksdagen i skrivelse nr 8 innevarande år under punkten 183 anhållit om utredning rörande stipendiegrunderna vid folkhögskolor m. fl. läroanstalter. Utskottet förutsätter, att vid nämnda utredning jämväl nu förevarande frågor upptagas till bedömande.

Med hänsyn till den ståndpunkt utskottet intagit i fråga om storleken av stipendiebeloppen vid de centrala verkstadsskolorna har utskottet ansett sig böra tillstyrka, att här ifrågavarande anslag för nästa budgetår höjes utöver Kungl. Maj:ts förslag med ett belopp av 100 000 kronor och alltså uppföres med 850 000 kronor.

Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagsminskning med 200 000 kronor till 100 000 kronor. Härvid har förutsatts, att stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Mölndal skola utgå från ett särskilt riksstatsanslag.

Utskottet. I enlighet med vad departementschefen föreslagit anser utskottet ifrågavarande anslag för nästa budgetår böra upptagas med 100 000 kronor.

Förslagsanslaget till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Mölndal.

I enlighet med förslag av överstyrelsen för yrkesutbildning har Kungl. Maj:t till förevarande ändamål för nästa budgetår äskat ett förslagsanslag av 125 000 kronor. Härvid har förutsatts, att stipendierna skola utgå efter samma grunder som gälla för stipendier åt elever vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

Utskottet. Utskottet tillstyrker, att för ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisas ett anslag av 125 000 kronor.

Reservationsanslag till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov.

I skrivelse den 2 december 1943 har *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* gjort framställning om utverkande åt organisationen av ett förslagsanslag av 10 000 kronor för budgetåret 1944/45, att användas så-

som bidrag till bestridande av med lärlings- och granskningsnämndernas arbete förenade kostnader.

Framställningen har tillstyrkts av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, som dock förordat anvisande av ett reservationsanslag för ändamålet.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har sedan länge intresserat sig för hantverkets yrkesutbildning och har därvid såsom riktmärke uppställt att genom förbättrad skolning för yrket göra hantverksbanan lockande för begåvad, framåtsträvande manlig och kvinnlig ungdom. Ett värdefullt initiativ i detta syfte har organisationen tagit genom att uppdraga riktlinjer för lärlingsutbildningen och utfärda bestämmelser i fråga om gesällprov för olika hantverksyrken. För en rättvis och opartisk bedömning av gesällproven svara särskilda lärlings- och granskningsnämnder. I deras åligganden ingår bland annat att utöva kontroll beträffande gesällprov, som avläggas dels av lärlingar, för vilkas utbildning statsbidrag utgår till hantverksmästare, dels av sådana elever vid verkstadsskolor, vilkas utbildning avslutas med dylikt prov.

Den av hantverksorganisationen nu väckta frågan torde närmast avse, att statsbidrag skall utgå till resekostnad och traktamentsersättning åt granskningsman i sådana fall, då denne måste tillkallas från annan ort än den, där bedömningen av gesällprov skall äga rum. Det har invänts, att denna fråga står i sådant sammanhang med spörsmålet om lärlingsutbildningens slutliga ordnande, att den lämpligen bör prövas först vid övervägandet av detta vittutseende spörsmål i dess helhet. Jag kan emellertid icke finna, att så är fallet. Den av hantverksorganisationen genomförda granskningsverksamheten fyller enligt min mening en så betydelsefull uppgift inom lärlingsutbildningen och har nått en sådan stabilitet, att den icke bör eftersättas av brist på medel.

Jag anser mig därför böra tillstyrka, att staten lämnar bidrag till kostnaderna för granskning av utförda gesällprov. För nästa budgetår torde för ändamålet ett reservationsanslag av 5 000 kronor, d. v. s. det av 1936 års hantverkssakkunniga föreslagna beloppet, böra utverkas av riksdagen. Anslaget bör ställas till förfogande av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att disponeras enligt grunder, som Kungl. Maj:t efter förslag av *överstyrelsen* torde böra äga bestämma.

Utskottet har ansett sig böra biträda vad *departementschefen* under ifrågasvarande punkt föreslagit och har icke funnit något att erinra mot att för berörda ändamål anvisas ett belopp av 5 000 kronor.

Utskottet.

Hemställan.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 89 och II: 138, så vitt nu är i fråga,

a) godkänna följande personalförteckning för *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45:

Personalförteckning.

Befattning.	Tjänstemän å ordinarie stat.	Lönegrad.
1 överdirektör		C 10
3 byråchefer		A 30
1 byrådirektör		A 26
1 förste byråsekreterare		A 24
1 byråsekreterare		A 21
1 kansliskrivare, tillika registrator		A 11
1 kanslibitråde		A 7
1 expeditionsvakt		A 6
3 kontorsbiträden		A 4

*Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad
än den 20:e.*

1 byrådirektör	Eo 26
1 förste byråingenjör	Eo 26
1 förste byråingenjör	Eo 24;

b) godkänna följande avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1944/45:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor 106 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis ..	» 7 000
3. Arvoden och ersättningar till inspektörer och sakkunniga biträden m. m., förslagsvis	» 15 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	» 85 000
5. Rörligt tillägg, förslagsvis	» 29 000

Summa kronor 242 000;

e) till *Överstyrelsen för yrkesutbildning*: Avlöningar för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 242 000 kronor.

d) till *Överstyrelsen för yrkesutbildning*: Omkostnader för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 kronor.

e) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning*: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

f) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning*: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor för

budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag 1 200 000 kronor;

g) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

h) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 040 000 kronor;

i) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Möln dal* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

j) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor.

k) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

l) till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Möln dal* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

m) till *Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 kronor;

II. att motionerna I: 305 och II: 480 ävensom I: 123 och II: 182 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anfört;

III. att motionen II: 277 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 135.

Reservation

av herr *Gustaf Karlsson*.